

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 125 2004

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word för Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2005 och för recensioner 1 september 2005.

Sedan årgång 2002 av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider om inget annat anges.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

ISBN 91-87666-22-7

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2004

ström i det stora hela följer tidsströmningarna: han är fyrtialist under det litterära fyrtiolet, reagerar mot det då andra gör det på femtiolet (och inte som en av de första) och hans mera öppet samhällskritiska diktning blommar upp under det samhällskritiska sextio- och sjuttiolet. Härmed inte sagt att Aspenström saknar en personlig profil. Man kan till exempel konstatera att hans femtioletistiska reaktion mot fyrtioletets pessimism inte är ”nyromantisk” utan i hög grad är saklig och baserad på vardagsförnufts balanserade bedömning av tillvarons mörka och ljusa sidor. Men hans egenart belyses bäst om man först oförblommerat markerar det som han har gemensamt med sitt tidsammanhang.

Vad denna egenart beträffar ligger en huvudpunkt i Isakssons uppfattning väl i linje med tidigare bedömningar: han framhäver gärna och inte sällan med uppenbart gillande det konkreta, vardagsnära och ”låga” i Aspenströms motivval och diktning. I samband med det supplerar han ibland analysen med biografisk information som visar att Aspenström minsann hade upplevt det han skriver om, antingen i verkligheten eller i en av sina många skriffästa drömmar. Isaksson understryker också inslag av hoppfullhet och humor i Aspenströms ofta mörka syn på världen. Detta sammanfattar han i den träffande iakttagelsen att Aspenström i sitt författarskap är en melankoliker, men en som bjuder ”ett närmast livslångt motstånd mot melankolin” (201).

Den mest tankeväckande betoningen framträder i det avslutande allmänna kapitlet där Isaksson beskriver ”en både negativ och konstruktiv dialektik” hos Aspenström: ”han reserverar sig och tar tillbaka, byter fot och ser på saken från ett annat håll, det argument han just utvecklat får föda ett annat” (270). Hans diktning förevisar ofta tes och antites men ”ingen syntes, inget försök att smälta samman det oförenliga, att harmoniera eller släta över” (273). Det är en värdefull iakttagelse. Det är också en tankemodell som Isaksson på sätt och vis fortsätter från sin studie av Gyllenstens dialektik, men som definitivt har fog för sig även i fallet Aspenström.

Isaksson påpekar själv i all korthet parallellen till Gyllensten (270) och man kunde tillägga att Karl Vennberg också arbetade med denna typ av dialektik. Det senare känner vi från Anders Johanssons Vennbergavhandling *Poesins negativitet* (2000), och om vi kombinerar den med Isakssons böcker om Gyllensten respektive Aspenström framträder ett

intressant litteraturhistoriskt mönster hos tre viktiga och ursprungligen i fyrtiolet förankrade författare: de går vidare i sitt författarskap i en ofullbordad dialektik mellan motsatser och kontraster som inte mynnar ut i någon syntes. Det är inte svårt att se vad de vinner på detta. Å ena sidan kan de bevara en fyrtioletistisk skepsis mot färdiga och genom tidskeenden överspelade tankemodeller då de sällan slutgiltigt binder sig vid en enskild position. Å andra sidan får de friheten att lämna den skeptiska negativismen och gestalta också annorlunda, till exempel ljusare stämningar utan att förfalla till ett falskt idylliserande – dessa stämningar bryts ju mot det kärva och mörka. Ibland sker det i samma bok, ibland (och särskilt hos Gyllensten) i den föregående eller efterföljande boken i författarskapet. Det blir en uppgift för kommande forskning att utreda i vilken mån andra samtida författarskap har del i detta mönster. I samband med det kan man också ta upp frågan om hur mönstret samspelar med den ”tredje ståndpunkten”, som på politikens område inför en trepartsdialektik utan strävan efter egentlig syntes.

Genom att på detta sätt tänka vidare från Hans Isakssons bok vill jag framhäva att den på många sätt är givande och intresseväckande; de reservationer som jag har fått lov att anmäla är inte av grundläggande natur. Isaksson är en pålitlig ciceron som kombinerar känsliga närläsningar av citerade passager med god överblick över motivstråk i hela författarskapet. Om den på senare tid något tynande Aspenströmforskningen tar sig igen kommer den att ha åtskilligt att hämta i en bok som både litteraturvetare och andra läsare kan ha glädje av.

Torsten Pettersson

Torsten Rönnerstrand, *Varje problem ropar på sitt eget språk*. Om Tomas Tranströmer och språkdebatten (Karlstad University Studies 2003:20). Karlstad University Press. Karlstad 2003.

Forskningen kring Tomas Tranströmers författarskap flödar tämligen ymnigt redan under hans livstid. Ramarna sattes av Kjell Espmark med *Resans formler. En studie i Tomas Tranströmers poesi* redan 1983, unik inte bara genom sina diktanalyser och sin fokusering av Tranströmers ”poetiska universum” betraktat mot bakgrund av den internationella modernistiska traditionen, utan också därigenom att forskaren hade tillgång såväl till

Tranströmers brev, dagböcker och personliga dokument som till Tranströmer själv på ett sätt som bara var möjligt före poetens slaganfall 1990. 1989 utgavs Staffan Bergstens *Den trösterika gåtan. Tio essäer om Tomas Tranströmers lyrik* och 1999 disputerade Niklas Schiöler på doktorsavhandlingen *Koncentrationens konst. Tomas Tranströmers senare poesi*. Av övergripande framställningar är Bernt Olssons *Vid språkets gränser. Svenska 1900-talslyriker och frågan om ordens förmåga* (1995) av särskilt intresse.

Till detta kan fogas en rad vetenskapliga uppsatser och essäer. Flera av dessa är författade av Torsten Rönnerstrand, docent i litteraturvetenskap i Karlstad, som nu utkommer med monografin *Varje problem ropar på sitt eget språk. Om Tomas Tranströmer och språkdebatten*. Boken är indelad i 18 kapitel och har dessutom en sammanfattning. I två inledningskapitel förklarar Rönnerstrand sitt förhållande till tidigare forskning och sina metodiska utgångspunkter och i en epilog drar han sina slutsatser. De 15 centrala kapitlen är av varierande längd, men i princip analogt upplagda. Rönnerstrand utgår från en längre eller kortare lyrisk text av Tranströmer och för sedan in belysande offentliga Tranströmeruttalanden i icke-fiktiv form (t.ex. intervju, enkät, artikel). Efter en analys av texterna följer sedan en ofta imponerande lärd översikt över en "arketypisk topos" eller ett tankekomplex och dess historia från Antiken och framåt, t.ex. *liber naturae*, språkets gåtfullhet, metaspråket, språk- och tystnadsmystik, förhållandet ord/ting, tanken på ett "nytt språk" eller "det språklösa". Det aktuella tankekomplexet belyses genom paralleller med andra Tranströmertexter och betraktas mot bakgrund av den vid tillkomsten aktuella språkfilosofiska debatten, t.ex. von Wrights under 1950-talets senare hälft diskuterade bildteori. Bland teoretikerna spelar särskilt George Steiner en stor roll för Rönnerstrands monografi.

Rönnerstrands bok tar sig en hela författarskapet, i motsats till Schiölers som fokuserar Tranströmers senare lyrik. Rönnerstrands tes är att språkproblematiken spelar en framträdande roll i Tranströmers författarskap. Rönnerstrand urskiljer fyra problemkomplex i diktarens uttalanden: "egenskaper hos språket som yttre form, mentala processer hos språkanvändaren, problem förknippade med den verbala kommunikationsprocessen samt frågan vad en poet ska tala om och hur det ska sägas" (s. 258),

Språkets akustiska kvaliteter liksom dess visuella element framhävs i Tranströmers uttalanden, liksom kommunikationsprocessen i allmänhet, d.v.s. sändarens, ordets och mottagarens/läsarens roll. Klichéer kan för Tranströmer dölja verkligheten bakom abstraktioner. Ett alternativ vore att välja tystnad, en annan och mer framkomlig väg är att välja "ett eget språk". Det gäller att hitta "det rätta ordet". Diktaren måste även förlita sig på det "outsagda", det som står mellan orden.

Den första text Rönnerstrand väljer är dikten "Att simma", tryckt 1948 i skoltidningen *Loke*. I stort lyser språktematiken, enligt Rönnerstrand, med sin frånvaro före *17 dikter* (1954) liksom i svensk, i motsats till internationell, debatt. Rönnerstrand anser att orsaken till detta är att Sverige inte var "involverat i de europeiska katastroferna" (s. 40, s. 261). Men lika gärna kunde Rönnerstrand nog ha åberopat den fixering vid politiska, moraliska och religiösa frågor som uppstod i diskussionen efter Ingemar Hedenius *Tro och vetande* (1949) och under Tredje Ståndpunktsdebatten. Tranströmer sägs vid denna tid ha haft en optimistisk språkuppfattning som kan te sig en smula passé. Till och med den valda texten måste Rönnerstrand tolka bildligt med hjälp av en referens till Demosthenes för att få en språkproblematik att synas.

Med stöd i formuleringen "Dagar – som aztekernas skrivtecken!" i "Morgon och infart" i *17 dikter* (1954) är emellertid Rönnerstrand på säkrare mark: tillvaron kan enligt dikten läsas som en text eller ett språk. Språket är såväl meningsfullt som svårtytt.

Övriga 1950-talstexter som fokuseras är "En man från Benin" tryckt i *Hemligheter på vägen* (1958) och ett diktutkast med inledningsorden "Archilochos! Archilochos!" (1959, publicerat i Espmarks monografi). Därefter följer problematiseringen av språket och tystnaden i "Dagsmeja" i *Den halvfärdiga himlen* (1962).

I "Om historien" (först tryckt i *BLM* 1964:8) fokuseras i avsnitt IV motsättningen mellan ett "eget" språk och ett språk som "kommer till oss utifrån" (s. 104); det senare är (vilket Rönnerstrand belägger) för Tranströmer inte bara liktydigt med klichéer, jargong och fraser utan även med abstraktioner och generaliseringar. Det egna språket associeras med sanning och frihet. I "Nattjour" (1969) i *Mörkerseende* (1970) radikaliseras föreställningen om ett "nytt språk" gentemot det "korruperade". När namnlösheten görs till ett

helvete och namnet till en ängel i "Namnet" i *Mörkerseende* (1970) ser Rönnerstrand 'att ha ett namn' som en metafor för 'att ha ett språk', varigenom vikten av att ha ett eget språk ytterligare markeras.

I "Till vänner bakom en gräns" (1972) tryckt i *Stigar* (1973) förskjuts språkproblematiken så att fångenskapen i språket nu står i centrum; följaktligen betonas kontrasten mellan det utsagda och det utsagda. Här etablerar Rönnerstrand ett intressant samband mellan dikotomierna språk/tystnad och frihet/fångenskap.

I Tranströmers sjunde bok *Östersjöar* (1974) accentueras enligt Rönnerstrand "gränsen mellan tystnaden och det som kan artikuleras" (s. 144, s. 267). Med denna problematik sammankopplas afasifenomenet och översättningsproblematik.

I det 35 sidor långa kapitlet om *Sanningsbarriären* (1978) – i mitt tycke bokens mest givande – utreds grundligt Tranströmers syn på den för honom, särskilt fr.o.m. 1970-talet, så centrala sanningsproblematiken (ss. 161–5). Utifrån ett struket motto ("Sanningsbarriären är det ställe där den inre världen möter den yttre. Det är där skriften blir synlig.") söker Rönnerstrand tentativt läsa texterna som motsvarande olika faser i ett gradvis synliggörande av skriften i dess förhållande till sanningen.

I "Från mars –79" (1980) finner Rönnerstrand däremot en misstro mot språket, en "pessimistisk uppfattning" om "orden som sådana". Det är till decenniesskiftet 1980 som Rönnerstrand lokaliserar en kort språkspessimistisk period hos Tranströmer. Diktaren hyste en känsla av "ordtrötthet". Rönnerstrand relaterar denna skepsis till *Tel Quel*-gruppen och dekonstruktionen.

Redan 1984 markerar däremot Tranströmer avstånd till "de unga 80-talisterna" vad gäller deras språkskepsis. I "Air mail" (1988) i *För levande och döda* (1989) visar Tranströmer sin återfunna tilltro till språkets förmåga att uttrycka sanning.

Vad gäller "April och tystnad" (1991) tryckt i *Sorgegondolen* (1996) polemiserar Rönnerstrand mot en gängse uppfattning att dikten bör förknippas med den stroke som gjorde diktaren till afatiker 1990. Eftersom dikten förelåg färdig vid insjuknandet är det lätt att sympatisera med Rönnerstrands tolkning att dikten i stället handlar om den "känsla av språklöshet som kan drabba en poet, då han försöker uttrycka något som egentligen ligger bortom språket uttrycksförmåga" (s. 270). Detta sättes i samband dels med den mys-

tiska traditionen (Clemens, Origines, Dionysios Areopagita) och Wittgensteins språkfilosofi, dels med Lacans och Kristevas psykoanalys samt svenska kollegers som Berggrens och Delblancs syn på ordlöshet.

Dikten "Tystnad" i *Sorgegondolen* tillkom däremot efter Tranströmers stroke och läses följaktligen mot bakgrund av diktarens hjärnblödning. Rönnerstrand visar hur det inre mentala språk som kvarstår efter afasi trots allt låter sig översättas till skriven poesi. Tranströmer trotsar här forskningens rön i något som Rönnerstrand vill beteckna som ett "mirakel" (s. 253). Här frågar sig läsaren inspirerad av Polonius i *Hamlet* om det då inte finns någon metod i miraklet. Tyvärr saknas svar hos Rönnerstrand.

Rönnerstrand ägnar relativt stort och generöst utrymme åt diskussion av tidigare forskning. Hos Bergsten tycks främst fokuseringen av det mystiska hos Tranströmer samt markeringen av det musikaliska ha spelat en roll för honom, medan Rönnerstrand är kritisk mot Bergstens behandling av sanningsbegreppet. Espmarks utmärkta metodologiska distinktioner betecknas som "finlir"; faktiskt skyntar man dennes dialogmodell bakom många av Rönnerstrands resonemang. Rönnerstrand delar dessutom Espmarks intresse för den politiska dimensionen i författarskapet. Gentemot Olsson, vars intresse för språkproblematiken hos Tranströmer Rönnerstrand delar, betonar Rönnerstrand den *aktuella* språkdebattens betydelse för Tranströmer och framhåller utvecklingen inom författarskapet. Hans analys är avsevärt mer djuplodande än Olssons.

Mera olyckliga är Rönnerstrands försök att profilera sig. Han anser sig originell genom att utgå från idéinnehållet, att vilja "rekonstruera författarens avsikt med sitt verk" (s. 10) samt att inte bara som de komparativa holisterna betona helheten utan även ta upp detaljerna. I synnerhet vad gäller författaravsikten önskar man sig problematisering och diskussion. Hur ter sig Tranströmers text läst utifrån frågeställningen "vad som menas är nog att" (s. 36) gentemot frågan "vilken läsning möjliggör texten"? Bör vissa läsningar föredras och andra exkluderas, och i så fall varför? Finns det andra hermeneutiska argument än de rent upphovsrättsliga för att lyfta fram författaravsikten? I stället får vi mer allmänna reflexioner där nog Rönnerstrand ser spöken. Vem har egentligen betraktat "diktverkets formella egenheter" som litteraturvetenskapens enda riktigt le-

gitima forskningsobjekt” (s. 10)? Och vem har velat negligera idéinnehållet? Poängen med Wellek & Warrens *Theory of Literature* på sin tid var väl knappast att kasta ut idéinnehållet ur vetenskapen, utan snarare att studera dess roll och gestaltning i verket. Att sedan olika forskare må ha olika intressen en annan sak.

Mot Rönnerstrands lyhörda Tranströmerläsning finns föga att invända. Valet av fokus gör att diktarens intervjuuttalanden ibland kan skymma hans dikter, men å andra sidan är de uttalanden Rönnerstrand valt ytterst relevanta för de lyriska texterna. Det finns goda skäl att beundra Rönnerstrand för hans förmåga att samtidigt såväl markera samband som subtila förskjutningar i författarskapet. Ibland önskar man dock att han borrar sig djupare ned i en text, t.ex. i utkastet från Greklandsresan. Flera av de färdiga dikterna vore väl värda en mer utförlig analys, där språkproblematiken kunde vägas mot andra inslag. Likaså skönjes en subjektproblematik bakom hävdandet av det egna språket som inte riktigt tydliggörs i denna monografi.

Trots att Rönnerstrand är mycket väl inläst på efterkrigstidens anglosachsiska semantiska och språkfilosofiska litteratur (se särskilt ss. 60–67) uppstår dessvärre allvarliga problem när Tranströmer skall infogas i ett större sammanhang. Nätet blir helt enkelt för grovmaskigt när framställningen inte längre kan styras av de specifikt tranströmerska frågorna. Beteckningar som ”optimistisk” och ”pessimistisk” syn vad gäller språkets förmåga att representera ter sig helt inadekvata i en värld där de flesta tänkare har en kritisk syn på språket, men också med mer eller mindre emfas markerar dess möjligheter. De belägg för ”pessimism” från Hofmannsthal m.fl. som Rönnerstrand ger på s. 80 ff. ter sig i mitt tycke inte särskilt dystra.

Än mer märkligt är att Rönnerstrand tycks se en bokstavlig tytnad som en rimlig poetisk konsekvens av den omständigheten att språket icke alltid förmår återge tanken (s. 31). Mången läkare utsätter sin patient för livsuppehållande åtgärder trots att han inte tror på dennes jordiska odödlighet. Varför förmåna poeten något snarlikt?

Trots att Rönnerstrand precisat nog återger de för Tranströmer aktuella språkproblemen förvirras läsaren alltså vad gäller språkdiskussionen i allmänhet. Mångtydigheten hos begreppet ”språk” gör att anförda citat och belägg är långt från kompatibla. Filosofer uttalar sig vanligen om

språket i allmänhet, medan diktarna gärna lyfter fram det poetiska språkets särskilda möjligheter. Den språkliga euforin i *Lyriskvänner* på 1970-talet, som Rönnerstrand anför, vittnar förvisso om en ”optimistisk” syn på det poetiska språket, men vad gäller den vardagliga kommunikationen torde redaktionens inställning nog ha varit en annan.

Rönnerstrand ger sig i själva verket in på ett vidsträckt forskningsfält värt ett helt projekt. Vilka avtryck och vilka gensvar får efterkrigstidens intensiva språkfilosofiska diskussioner i Wittgensteins och von Wrights efterföljd inom den svenska litteraturen? Flera av tidens författare hade ju en bakgrund inom eller en intensiv kontakt med den analytiska språkfilosofin. Jag hoppas att någon griper Rönnerstrands stafett.

Riktigt varför Rönnerstrand i ett av 1950-talskapitlen framkastar hypotesen att mycket ”talar för att det nyvaknade intresset framför allt har initierats av den språkfilosofiskt inspirerade diskussion[en] om språket [...] i kulturtidskrifterna och på dagstidningarnas kultursidor” (s. 62) förstår jag inte. Kulturdebatten är ju i sin tur uppenbart beroende av den akademiska filosofin och ibland förvanskar den denna. Rönnerstrand ger f.ö. ett stort antal referenser till besynnerlig dagskritik. Av någon anledning hämtas de värsta exemplen från 1980-talet. En kritiker hävdade exempelvis (om nu Rönnerstrands källa citerar honom korrekt): ”Det finns hos Tomas Tranströmer en förlitan på verkligheten och en förlitan på möjligheten att skriva om denna verklighet till en metafor, till bild. Den tilltron till språkets förmåga tror jag inte finns hos de 80-talsförfattare vi talar om. Och det tror jag är väldigt bra.” (s. 223.) Visserligen levde Tranströmer intensivt i sin litterära samtid fram till 1990, men frågan är om han verkligen brydde sig om dylika kritikerpreferenser.

En hel del finns dock att invända emot, just vad gäller 1980-talskontexten. Paul de Man var självfallet inte en ”nazistisk kollaboratör” som Rönnerstrand påstår (s. 224). Detta innebär dock inte att de Mans artiklar i belgisk-nationalistiska publikationer (utgivna av Hamacher, Herz och Keenan) är något att yvas över. Paul de Mans betydelse för litteraturvetenskapen är obestridlig, icke minst i kraft av hans utveckling från idealist till fenomenolog till dekonstruktör och gör sig 20 år efter hans död fortfarande märkbar. Men var hans skrifter egentligen särskilt relevanta för litteraturkritiken? I samtal ville de Man gärna värja sig mot varje typ av epigoneri och det skulle säkert ha sårat

hans vålnad om den upptäckt någon svensk 80-talist i färd med att skriva demansk poesi.

Att dekonstruktionens roll förändras efter 1987 beror självfallet på andra omständigheter än företräddarnas politisk förflytna. Låt mig skissera tre. Dekonstruktionen, såväl i Derridas som i de Mans form, är mer adekvat tillämpad på äldre medvetet genomstrukturerade texter än på moderna nyskrivna. Dekonstruktionen förde fram den poesi/prosa som skrevs enligt dess facit till en position svår att gå vidare utifrån. Dekonstruktionen i förvanskad och vulgär form blev ett mode inom den mer ytliga debatten och avlöstes av ett nytt.

Rönnerstrand vidrör åtskilliga väsentliga frågor, men ibland alltför ytligt, varför poängerna glider undan. Det viktiga med. färgförmimmelser av ljud, s.k. "audition colorée", är ju inte bara att de finns och kan beläggas hos poeter utan att de varierar individer emellan (s. 89 f.).

Vad gäller Tranströmer och kontexten finns insiktsgivande blyxtbelysningar, t.ex. en lyrikkomparation med Rilkes poesi (s. 49) och en jämförelse mellan uttalanden av Tranströmer och Berggren & Stolpe (s. 132). Paralleller dras mellan Tranströmer och Lasse Söderberg, Göran Palm, Petter Bergman och vissa konkretister rörande språksynen, men man saknar en mer utförlig diskussion. Även Ekelöf kunde ha utnyttjats mer energiskt som kontext.

Man saknar också en internationell kontext. Rönnerstrand har med en beundransvärd energi brandskattat såväl god som medioker svensk kulturdebatt och läsaren undrar måhända vad resultatet blivit om samma energi ägnats åt den internationella modernismforskningens syn på språkproblematik. Det skall dock erkännas att detta skulle ha blivit en annan bok.

Rönnerstrands vilja att göra politiska kopplingar fungerar vad gäller resonemanget om språkoptimism och politiskt engagemang i 1960- och 1970-talets Sverige, men kan i andra fall te sig mindre relevant. Man undrar t.ex. varför nazismens missbruk av det *tyska* språket anföres i diskussionen.

Viss redundans kan vara rekommendabel av pedagogiska skäl, och vad gäller materialrikedom bör överflöd betraktas som tillgång. Däremot har upprepningarna och sammanfattningarna blivit alldeles för många och långa, vilket ger läsaren en déjà-vuförnimmelse (eller kanske snarare "déjà-lu").

Denna omständlighet i framställningssättet får dock inte skymma det faktum att Torsten Rönnerstrand skrivit en för framtida forskning mycket betydelsefull monografi om Tomas Tranströmer utifrån insikten att poetens intensiva upptagenhet av "en lång rad av de frågor som diskuteras inom språkfilosofin" (s. 33) är väsentlig för förståelsen av hans lyriska texter.

Roland Lysell

Göran Rossholm, *To Be And Not to Be: On Interpretation, Iconicity and Fiction*. Peter Lang AG, Bern 2004.

Den fyndiga titeln på Göran Rossholms nya bok, *To Be And Not to Be*, skall inte antyda att den innehåller en Shakespeare-studie utan en diskussion av hur vi teoretiskt skall förstå vad fiktion, det icke verkligt varande, är för slags fenomen. Om fiktion å ena sidan kan uppfattas som motsatsen till det som framställs på allvar, så har författaren å sin sida tagit så mycket mera seriöst på sin uppgift. På 382 sidor, inklusive litteraturförteckning och index, ger han sig i kast med de tre stora frågor som undertiteln anger: interpretation, ikonicitet och fiktion, där det sista ledet har ett slags övergripande roll. Göran Rossholm är en litteraturvetare som redan från början av sin karriär överskred den egna disciplinens gränser och sökte sig mot teori, inte bara litteraturens utan också andra konstarters och inte minst teorin kring användandet av tecken över huvud taget. Rossholms ämnesområden har följaktligen varit semiotiken och den analytiska estetiken. I denna bok redovisar han frukten av många års samlade arbete kring dessa ämnen. Med tanke på denna tidskrifts inriktning kommer jag i min anmälan att framför allt dröja vid de aspekter som kan tänkas ha direkt litteraturvetenskaplig relevans.

När det gäller teori kring konstarterna, inte minst litteraturteori, kan man urskilja två huvudlinjer i hur frågorna angrips, ja, man skulle nästan kunna tala om två skolor. Båda försöker hitta principer som generellt styr organiserandet av konstverk, inte bara ett visst sådant utan alla i samma genre eller alla över huvud taget. Men den ena linjens företrädare utgår oftast från konkreta verk och drar ur studiet av dessa generella slutsatser. Dessa presenteras i form av termer för de grepp som man tror är generellt verksamma i den sortens skapande som representeras av ver-